

ІГОР ДИКИЙ

ЦІ ВІДОМИ І НЕВІДОМИ ВОВКИ

Частина 1

- Вовк розрізняє приблизно 200 мільйонів різних запахів і може відчути запах іншої тварини на відстані до 1,5 км.

- За відповідних погодних умов вовки можуть почути звуки на відстані 9 км у лісі, а на відкритій місцевості – до 16 км.

- Вовк може проплисти до 13 км, рухаючись у воді за допомогою невеличких перетинок між пальцями.

- Період вагітності у вовчиці триває до 65 днів. Вовченята народжуються глухі й сліпі.

- У новонароджених вовченят блакитні очі, а приблизно через вісім місяців – жовті.

- Вовк добре бачить вночі, бо його очне дно вкрите світловідбиваючим шаром „*tapetum lucidum*” (лат. „яскравий гобелен”), який світиться в темряві.

- Вовчі зуби створюють величезний тиск, приблизно 300 кг/см² (собачі – 150 кг/см²).

Де живе?

Ареал вовка включає Європу, Азію та Північну Америку. Немає його на деяких островах Північного Льодовитого океану. Живе в лісах, горах, степових балках, чагарниках та лісових болотах. На території України вовки трапляються всюди, зокрема і в Криму. Найбільш чисельний цей звір, як на диво, не у Карпатах та Поліссі, а у степовій зоні.

Портрет

Вовк – найбільший представник родини Собачих. Найближчі родичі вовка – койот і шакал. Результати вивчення послідовності ДНК вказують, що вовки є прямими предками свійського пса. Вовк схожий на німецьку вівчарку, але має значно довші кінцівки та вужчу клиноподібну грудну клітку.

шакал

койот

німецька вівчарка

сліди койота

сліди вовка

Хвіст у вовка довгий, пухнастий. На відміну від собаки, вовк ніколи не закидає його на спину „бубликом“. Зазвичай він опущений вниз „поліном“, а під час швидкого бігу витягується.

Морда хижака довга, тупіша і ширша, ніж у собаки. Вуха стоячі, ніколи не звисають, заокруглені, невеликі (завдовшки приблизно 5 см).

Райдужна оболонка очей буває від лимонного до коричневого кольору. Губи майже чорні. Шия вкрита довгим, але щільним хутром, тому здається короткою. Грудна клітка опущена нижче ліктьового суглоба.

Розміри і маса тіла звіра коливаються залежно від місця проживання тварини. Зазвичай дорослі вовки досягають в довжину 105–160 см, не враховуючи хвоста (35–52 см). Висота в плечах – 80–90 см. Маса переважно 45–60 кг. Рідко окремі особини можуть досягати маси до 79 кг. Самці завжди більші, ніж самки. Зокрема, є документальні відомості про те, що у Білорусі впольовували вовків масою 76 і 80 кг. На Львівщині в Сколівських Бескидах у 1996 році впольовали самця масою 72 кг.

Забарвлення та розміри

Забарвлення та розміри вовків піддаються сильній індивідуальній та географічній мінливості. Тільки на території Євразії живе 10–15 підвидів і приблизно стільки ж у Північній Америці. Найбільші вовки трапляються на крайній півночі ареалу, в лісотундровій та тундровій зонах, найменші – на півдні. Північні вовки світлі, взимку практично цілком біліють. Це так звані підвиди: арктичний вовк (*Canis lupus arctos*) та ванкуверський вовк (*Canis lupus irremotus*). В лісовій зоні мешкають найяскравіше забарвлені підвиди вовків: у яких переважає сірий ко-

ванкуверський вовк (*Canis lupus irremotus*)

арктичний вовк (*Canis lupus arctos*)

Індійський вовк
(*Canis lupus pallipes*)

Арабський вовк
(*Canis lupus arabs*)

лір – номінативний підвид, а також східний вовк (*Canis lupus lycaon*), лабрадорський вовк (*Canis lupus labradorius*) та інші. На півдні, в пустелях, їх змінюють підвиди тьмяно-жовтого кольору – арабський (*Canis lupus arabs*) та індійський вовки (*Canis lupus pallipes*). Серед вовків в межах навіть нашого регіону часто трапляються особини з нетиповим забарвленням – чорні, рідше іржаво-жовтуваті і темно-бурі. Можна натрапити й на особини світло-сірого кольору і навіть альбіносів.

Хутро

Літнє хутро вовка, на відміну від зимового, грубе і жорстке. Переважають рудуваті кольори. Взимку шерсть груба і густа (особливо на шиї), з добре розвинутим підшерстком, який має низьку теплопровідність. Згорнувшись у клубок, хижак може лежати на снігу у сорокаградусний мороз і сильний вітер. Морда звіра вкрита коротшою шерстю, тому вовки прикривають її пухнастим хвостом. Линяють вовки двічі на рік: навесні та восени. Заміна зимового хутра на літнє триває з кінця лютого до травня.

Східний вовк
(*Canis lupus lycaon*)

Лабрадорський вовк
(*Canis lupus labradorius*)

Скільки живуть?

Вовки не є довгожителами. Їх переслідують, і в тяжкій боротьбі за існування лише деякі з них доживають до 12 – 15 років. У неволі вовки живуть довше. Відомий випадок, коли в зоопарку вовк прожив 16 років і 5 днів. Зрілі і найбільш сильні вовки у віці від 4 – 5 до 8 років. Дослідивши понад 500 вовчих черепів із різних колекцій, українські науковці знайшли лише 8, за якими вік вовків був визначений в 7 – 8 років та 168 – з віком від 4 до 7 років. До 10 років зуби у вовків, найперше ікла, стираються і жовтіють, а в глибокій старості стають тупими й непомітними. Живуть такі вовки самотниками і харчуються, як правило, падаллю.

Вовча родина

Розмножуються вовки один раз на рік. Вовчиха вперше приносить потомство в дво- або трирічному віці. Здатність розмножуватися може тривати й до десятирічного віку. Вовки живуть зграями і є вожак зграї але вони – моногамні. Пари складають на багато років, які існують аж до смерті одного із партнерів. У вовчій зграї зазвичай є домінуюча пара (альфа-самець та альфа-самка); переярки (минулорічний приплід домінуючої пари); прибулі вовки – (новонароджена молодь); дорослі особини, не пов'язані родинними зв'язками, які претендують на місце в зграї.

Гін у вже складених пар проходить мирно, якщо тільки не трапляється інший самотній самець. При утворенні нової пари теж виникають жорстокі бійки, у яких виживає найсильніший самець. Вовча пара тримається разом, веде осілий спосіб життя. Під час гону та вигодовування виводка старі вовки відганяють переярків, і ті певний час живуть окремо. Самка вибирає місце для лігва переважно у важкодоступних для людини ділянках лісу або степу. Гніздо вовчиця облаштовує під корінням вивернутого дерева, у розколинах скель, у гущавині кущів або просто в невеликій заглибині на землі серед високого травостою.

Зрідка вовки використовують нори лисиць чи борсуків, розширюючи їх, або й самі риють собі неглибоку нору з одним вхідним отвором. Іноді довжина нори сягає аж до 6 м, однак її будова проста: прямий хід з розміщеною в кінці гніздовою камерою. Вхідний отвір великий, діаметром до 50 см. Лігво використовується з року в рік. Помилково вважалося, що необхідною умовою є наявність води по-

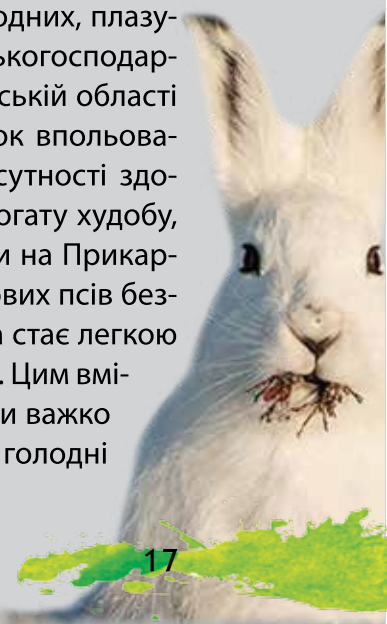
близу лігва – річки, озера, болота. Однак відстань 3–4 км до води не є перешкодою для вовків.

У другій-третьій половині березня і навіть у квітні-травні, після 62–64-денної вагітності, вовчиця народжує переважно 4–6 (інколи до 13) сліпих та беззубих вовченят, вкритих м'яким темно-бурим хутром. Вовченята розвиваються у перші дні повільно, багато сплять. На 8–10 день у них відкриваються слухові отвори, на 12–13 – розплющуються очі і прорізаються молочні зуби, а на 20–25 день вони вже починають виходити з лігва. Мати годує молоком потомство до 1,5 місяці. В цей час вовченята швидко ростуть на молоці, жирність якого становить 8,2 %. Також важливе значення для росту і розвитку вовченят з місячного віку має наполовину перетравлене м'ясо, яке вони отримують у вигляді відрижки зі шлунка батьків. З 3-х місячного віку у вовченят поступово випадають молочні зуби, замінюючись на постійні, і вони намагаються ловити дрібних тварин. На 4-му місяці їхня маса збільшується від 500 г до 14–15 кг. Наступні 3–4 місяці вовченята набирають від 28 до 30 кг. У червні – липні дорослі вовки привчають вовченят самостійно добувати їжу. Переярки і неоднокровні вовки також беруть участь у вихованні вовченят, няньчаться з ними, поки батьки на полюванні. Поблизу лігва вовки тримаються до першого снігу, а потім ведуть кочовий спосіб життя.

Що їдять?

Живляться вовки найрізноманітнішою їжею, однак в раціоні переважають великі хребетні тварини. Щоденна потреба вовка в м'ясі залежить від сезону, але щонайменше звір потребує 1,7 кг. За рік вовк з'їдає 500–800 кг їжі. Однак це не означає, що вовк щодня їсть м'ясо. Він здатен витримувати тривале (до двох тижнів) голодування без помітної втрати фізичної кондиції. Проте основним його кормом є дикі тварини, на яких вовки успішно полюють. У лісових екосистемах їхньою здобиччю є олені, козулі, кабани, лосі, зайці, бобрі та птахи, що гніздяться на землі (тетеруки, глушці та ін.). У лісостеповій зоні та степу вовк за відсутності великої здобичі може споживати земноводних, плазунів, мишоподібних гризунів та навіть жититися сільськогосподарськими культурами. Такі випадки зафіксовані в Луганській області під час великого врожаю насіння соняшника: шлунок впольованого вовка був вщент наповнений насінням. За відсутності здобичі вовки нападають на свійських тварин: велику рогату худобу, коней, овець, кіз, навіть собак і кішок. Відомі випадки на Прикарпатті, коли вовки вміло „забирали” свійських сторожових псів безпосередньо із ланцюга. Прип'ятий на ланцюгу собака стає легкою здобиччю хижаків, бо не може чинити опір на прив'язі. Цим вміло користується хитрий хижак, особливо взимку, коли важко полювати на диких тварин у глибокому снігу. В такі голодні

зими господарі у гірських селах часто ховають псів на ніч до стайні, щоб на ранок застати свого охоронця живим. Однак їжу вовки добувають не лише на полюванні. Вони можуть житися і падаллю, не гребують і недоїдками жертв інших хижаків та в скрутні для полювання періоди харчуються на сміттєзвалищах. Вовки здатні розірвати свого родича, скаліченого в сутичках самців під час гону. У такий спосіб цей хижак насамперед вибирає з природи виключно слабких тварин, які не здатні втекти від переслідування та дати відсіч хижаку. Отже, вовк є „санітаром” лісу – необхідним жителем еко-системи.

Ієрархія зграї

Річний цикл життя вовків можна поділити на осілий, який триває приблизно з квітня і до перших снігопадів, і бродячий – з початку випадання снігу і до квітня. З грудня по січень вовки тримаються зграями. Вовча зграя – це одна певна сім'я, до складу якої входять переважно особини, пов'язані „родинними” відносинами. Середня чисельність вовчої родини – 4–6 особин. У зграї панує сувора ієрархія. У складній родині вовків дві лінії домінування – самців і самок. Альфа-самцеві підпорядковані всі дорослі самці, а альфа-самиці – всі самки. Дорослі звірі не нападають на цуценят, які, таким чином, опиняються поза ієрархією.

Більшість зоологів вважають, що вовки моногамні, тобто один самець протягом багатьох років утворює подружню пару з однією і тією ж самкою.

Чому ж так, якщо в зграї зазвичай присутні кілька статевозрілих самців і самок?

Існує думка, що в такій парі є примусова моногамія, заснована на внутрішній статевій агресії, оскільки у зграї панують ієрархічні взаємовідносини.

Міфи про вовків:

- *Міф 1.* Мисливці впольовують вовків масою понад 100 кг.
- *Міф 2.* Голодний вовк може з'їсти одразу 10 кг їжі.
- *Міф 3.* Вовк може стати сторожовим псом. (Ні, бо він боїться незнайомих людей, буде ховатися від них, і ніколи не гавкатиме).

